

TÜRK DİLİ

DİL VE EDEBİYAT DERGİSİ

ARALIK 2011

720

5 TL

ISSN 1300-2155

TÜRK DİLİ

Dil ve Edebiyat Dergisi
Cilt: CI Sayı: 720 Aralık 2011

Türk Dili dergisi yayın ilkeleri http://tdk.org.tr/turkdili.html adresinde belirtilmiştir.

Türk Dili dergisinde yayımlanan yazılarda ileri sürülen görüşler yazarlarınındır. Dergide yayımlanan her türlü yazı ve şiirin yayın hakları Türk Dil Kurumuna aittir. *Türk Dili* dergisinde yayımlanan her türlü yazı ve şiir, Türk Dil Kurumunun yazılı izni olmadan bir başka yerde yayımlanamaz. Ancak, yazı, şiir ve fotoğraflar kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir. Yazı ve şiirlerin Genel Ağ ortamında yayımlanması, filme alınması, bestelenmesi veya oyunlaştırılması hakları da Türk Dil Kurumuna aittir.

Abone

Türk Dili dergisine 2011 yılı için yıllık abonelik 50 TL, altı aylık abonelik ise 25 TL'dir. Öğretmen, öğretim elemanı ve öğrenciler için abone tutarı yıllık 35 TL, altı aylık ise 17,5 TL'dir. Ülke dışı için yıllık abonelik 50 ABD dolarıdır. Dergilerinin okul dışındaki bir adrese yollanmasını isteyen öğretmen ve öğrenciler, durumlarını gösterir bir belgeyi Kurumumuza abone istekleriyle birlikte göndermelidir. Abone tutarı T. İş Bankası Kavaklıdere Şubesindeki 1093 numaralı hesabımıza (ayrıcalıklı hesap, havale ücreti alınmamaktadır) veya 128 236 numaralı posta çeki hesabımıza yatırılabilir.

Abonelik işlemlerinin tamamlanabilmesi için banka alındı belgesinin Türk Dil Kurumu Yurt İçi ve Yurt Dışı İlişkiler Şube Müdürlüğü Atatürk Bul., No.: 217, 06680 Kavaklıdere/ANKARA adresine gönderilmesi gerekmektedir.

Sahibi ve Sorumlu Yazı İşleri Müdürü Türk Dil Kurumu adına
Prof. Dr. Şükrü Halûk Akalın
Yayına Hazırlık / Tasarım / Düzelti Ayda Ertüm / Elif Sevindik Karakuş
Yayın Türü Aylık dergi

Yazı Kurulu
Prof. Dr. Şükrü Halûk Akalın, Prof. Dr. Mustafa Canpolat,
Prof. Dr. Âbide Doğan, Nazlı Eray, Prof. Dr. Nevzat Gözaydın
Rasim Özdenören, Prof. Dr. Recep Toparlı, Hilmi Yavuz

Yönetim Yeri Atatürk Bulvarı 217, 06680
Kavaklıdere /ANKARA
Yazı İşleri (312) 427 28 79
Abone (312) 457 52 09
Belgegeçer (312) 467 40 71
Genel Ağ Sayfası http:/tdk.org.tr
e-posta turkdili@tdk.org.tr

Baskı Özyurt Matbaacılık, Zübeyde Hanım Mah., Büyük San., 1. Cad.
Süzgün Sk., No: 7 İskitler/Altındağ/ANKARA
Basımevi Sorumlu Müdürü Ramazan Yılmaz
Basımevi Telefonu (312) 384 15 36
Basım Yeri ve Tarihi Ankara, 30 Aralık 2011

ISSN-1300-2155

İçindekiler

Prof. Dr. Günay Karaağaç, İki Lehçelilik Psikolojisi 483

Nail Tan, Gözden Kaçmış İki Esnaf Destanı Daha 487

Prof. Dr. Osman Fikri Sertkaya, *Torba* Kelimesi Kökeni Üzerine Görüşler 493

Prof. Dr. Hamza Zülfikar, Dünden Bugüne Türkçe / *Dair-i Fasit*'ten *Fasit Daire*'ye, *Kısır Döngü*'ye 500

Celal Oymak, Şehir ve Ben *(Şiir)* 507

Kamuran Eronat, Mehmet Akif Ersoy'da Millî Duyarlılık ve Varoluş Mücadelesi 508

Can Şen, Topluma Dışından ve İçinden Bakmak: Yahya Kemal Beyatlı ve Mehmet Akif Ersoy 521

Prof. Dr. Zeynep Korkmaz, Evliya Çelebi ve Seyahatnamesi Uluslararası Toplantısı Üzerine Genel Bir Değerlendirme 528

Orhan Seyfi Şirin, Çomar Bölükbaşı'nın Hikâyesi 539

Ayşe Altıntaş, İki Kurum... 556

YİTİRDİKLERİMİZ

Nail Tan, Şair, Hikâyeci Mahmut Alptekin 565

HABERLER

Ayşe Balcı, Türk Dil Kurumunda Geçen Ay 568

Topluma Dışından ve İçinden Bakmak: Yahya Kemal Beyatlı ve Mehmet Akif Ersoy

CAN ŞEN

Toplum ortak noktaları olan insan birlikteliğinden oluşan bir kurum olmanın yanında sanat açısından baktığımızda sanatçının yaşadığı ortam olarak da karşımıza çıkar. Bu noktada şair/yazarların yaşam tarzları ve sosyal fikirleri topluma bakış açılarına yön verir. Bu yönelim toplumun sanatçının eserinde nasıl yer alacağını da belirler. Biz, bu çalışmamızda aynı dönemde yaşamış olan Yahya Kemal Beyatlı (1884-1958) ile Mehmet Akif Ersoy'un (1873-1936) topluma bakış açılarını karşılaştırmalı olarak değerlendireceğiz.

Bilindiği gibi Yahya Kemal Mehmet Akif'i bazı düşüncelerinden dolayı şair saymamaktadır: *"(...) Yahya Kemal'in Akif'in şiirini önemsemediğini, hiç önemsemediğini biliyoruz. Akif, 'Safahat'ımda şiir arıyorsan, arama!...' demiştir ya, Yahya Kemal, onun şair olmadığını kanıtlamak için bu söze başvurur sık sık."* (Yavuz 2005: 129). Bu durum genel olarak iki şairin sanat anlayışlarındaki farklılığın bir yansımasıdır. Yahya Kemal, estetizmin peşinde bir şiir arayışı içindeyken, Mehmet Akif daha toplumsal bir şiir yazmıştır.

Süleyman Seyfi Öğün bir yazısında Nedim'in bir kasidesi ile Yahya Kemal'in "Bir Tepeden" şiirini İstanbul'a bakış farklılığı açısından karşılaştırır. Nedim şiirini şehrin içinden yazarken, Yahya Kemal ise şehre tepeden

bakmaktadır:

> *"Nedim bu şiiri muhtemelen 18. asr-ı miladinin başlarında yazmıştır. Aşağı yukarı iki yüzyıl sonra bu kez eski şiirin rüzgârıyla yazacak olan Yahya Kemal, yine bu büyülü şehir için şiirini konuşturacaktır. Ama bu kez Yahya Kemal 'bir tepeye' çıkmakta ve şehre oradan bakmaktadır. Burada bir İstanbul panoraması vardır. İstanbul'u kuşbakışı gören Park Otel'i mesken tutmasından Yahya Kemal'in irtifayı ve manzarayı sevdiğini biliyoruz. Şimdi çıktığı tepeden şehri seyretmektedir. Şairin kendisi o semtlerde değildir fakat gözleri semtlerin üstünde dolaşır."* (Öğün 2008: 19)

Burada Öğün'ün Yahya Kemal'in "irtifa"yı sevdiğini belirtmesi önemli bir tespittir. Zira Yahya Kemal, sadece şehre değil, çoğu zaman topluma da belli bir "irtifa"dan bakmıştır. Bunda içinde bulunduğu çevrenin ve hayranlarının büyük etkisi vardır. Devamlı dönemin sosyetesi diyebileceğimiz bir çevrede yaşayan, böyle bir çevrede âşık olan (Uysal 2004: 343-385); hayranları tarafından "tanrı şair" olarak nitelenen (Uysal 2004: 204-212) bir şairin toplu-

ma dışından/yukarıdan bakması normaldir.

Yahya Kemal'in "Atik-Valde'den İnen Sokakta" şiiri onun topluma bakış açısını yansıtan önemli bir şiirdir. Yahya Kemal bu şiiri ile ilgili olarak şunları söylemiştir:

> *"(...) Bir Ramazan günü Moda'dan, Müslüman diyârı olan Atik Valide'ye gittim. İftara beş on dakika kala sokakta idim. Manzumede anlattığım gibi halk birer birer evlerine çekildiler. Ben 'Tenha sokakta kaldım oruçsuz ve neşesiz'. Üzüldüm, iskeleye geldim. (...)"* (Aktaran: Çetin 2008: 96)

Şiirin son bendini Yahya Kemal'in bakış açısını ele almak için aktarıyoruz:

> *"Tenha sokakta kaldım oruçsuz ve neş'esiz*
> *Yurdun bu iftarından uzak kalmanın gamı*
> *Hadsiz yaşattı rûhuma bir gurbet akşamı.*
> *Bir tek düşünce oldu tesellî bu derdime:*
> *Az çok ferahladım ve dedim kendi kendime:*
> *'Onlardan ayrılış bana her an üzüntüdür;*
> *Mâdem ki böyle duygularım kaldı, çok şükür.'"* (Beyatlı 2005: 7)

Şair bu şiirinde genel toplumun dışındadır. Bir Ramazan günü oruçsuz olarak sokaklarda dolaşmakta, iftar vakti ise yalnız kalmaktadır. Şair, toplumun dışında olduğunun farkındadır. Alıntıladığımız kısım bu farkındalığı ortaya koymaktadır. Şairin tek tesellisi bu farkındalıktır. Burada Prof. Dr. Nurullah Çetin'in yorumunun önemli olduğunu düşünüyoruz:

> *"Yahya Kemal kendisinin de içinde yer aldığı modern yaşam biçimine sahip bu kesime şiiriyle şu mesajı veriyor: Türk milleti, batılı anlamdaki modernizmin ürünü olan yaşama biçimini benimseyebilir. Biz millî bütünlüğümüzü bozmamak için milletimizin benimsediği değerleri benimsemesek, yaşamasak bile en azından onlara saygı duymalı, onların kültürel değerlerini ve hayat tarzlarını millî yapımızın birer parçası olarak kabul etmeliyiz. Hatta yaşam plânında olmasa bile duyguyu, heyecanı paylaşma plânında onlarla bir olduğumuzu göstermeliyiz. En azından İslâmî değerleri millî kültürümüzü oluşturan parçalardan biri olarak kabul etmeliyiz."* (Çetin 2008: 97)

Yahya Kemal de bu şekilde davranmıştır. İslami değerleri bir yaşantı olarak kabul etmekten ziyade "millî kültürümüzü oluşturan parçalardan biri" olarak görmüştür. Bu onun Mehmet Akif'le arasındaki farklardan birisidir. Bu konuda Mehmet Erdoğan'ın tespitleri önemlidir:

> *"S. Sami Uysal'ın da dediği gibi onun şiirinde dinî kaygılar, dinî inanışlar yoktur. Din onun için nostaljik bir formdan ibarettir. Bu yüzden Mehmet Akif'in şiirini 'O İslâm'ın ahlâk ve akaidinin şairidir. İslâm'ın şiirinin şairi değildir. İslâm'ın şiirlerinin şairi olsaydı, vaiz gibi değil, şair gibi şiirler yazardı.' düşüncesiyle yargılar. Bu yargılamada estetik kaygının yanı sıra gizliden gizliye düşünsel bir kaygı da yatmaktadır."* (Erdoğan 1997: 113)

Ahmet Oktay'ın *"Süleymaniye'de Bayram Sabahı şiirinde 'Dili bir, gönlü bir, imânı bir' dese de, kentin yoksul kesimlerindeki 'zifiri karanlıkta matemini çeken' insanlarla arasında bir uzaklık bulunduğunu duyumsamaktadır Yahya Kemal. (...)"* (Oktay 1993: 420) yorumu da onun topluma dışarıdan baktığını vurgular. Şairin "Üsküdar'ın Dost Işıkları" şiirinde de böyle bir yaklaşım vardır:

"Ötmekte fecre karşı horozlar birer birer;
Geçtikçe her dakika belirmektedir seher.

Bilmem kaçıncı fecri vatan toprağında, biz,
Görmekle şimdi bir yaşatan vecd içindeyiz.

Etrâfı okşuyor mayısın tâze rüzgârı;
Karşımda köhne Üsküdar'ın dost ışıkları...
Kimlersiniz? Ya bağrı yanık kimselersiniz!
Yâhut da her sabah uyanık kimselersiniz!

Dünyâ yüzünde bir sefer olsun, tanışmadan,
Öz çehrenizle sizleri görmekteyim bu an.

Sizlersiniz bu ânı ışıklarla Türk eden!
Eksilmesin şu mutlu şafaklar bu ülkeden!

Gönlüm, dilim, kanım ve mizâcımla sizdenim,
Dünya ve ahrette vatandaşlarım benim." (Beyatlı 2005: 28)

Bu şiirde Yahya Kemal karşıdan Üsküdar'a bakmakta ve orada yaşayan, evlerinin ışıkları yanan halkı hayal etmektedir. *"Dünyâ yüzünde bir sefer olsun, tanışmadan"* mısrası şairin onlardan kopukluğunu göstermektedir. Ayrıca bir toplumun üyesinin belirli bir zorlayıcı sebep olmadan o toplumun fertlerinden biri olduğunu belirtmesine gerek yoktur; fakat Yahya Kemal şiirinin sonunda böyle bir ifadeye ihtiyaç duymuştur. Bunun sebebi Yahya Kemal'in yukarılarda da belirttiğimiz gibi seçkin bir zümreye ait olması ve seçkinci bir zihniyeti benimsemesidir. Tezcan Durna, seçkinci zihniyeti *"(...) en genel ifadeyle toplumu bilgili ve liyakatli bir azınlığın yönetmesi (...)"* (Durna 2009: 14) olarak tanımlar. Duruma bu noktadan baktığımızda neden onun "Üsküdar'ın Dost Işıkları" şiirinde kendisinin halktan biri olduğunu ifade ettiğini de anlarız. Bu seçkinci söylemin bir gereğidir:

> *"(...) Osmanlı-Türk siyasal, toplumsal yaşamında, modernleştirici seçkinler, monarşi ile mücadele ve medenileşme iradesine erişme sürecinde halk kavramına pragmatik amaçlarla ihtiyaç duymuşlardır. Bu pragmatizm, bir yandan monarşi ile mücadele aracı olarak halka*

yaslanmayı, diğer yandan medenileşme idealine erişmek açısından halkın yukarıdan terbiye edilme mantığını ortaya çıkarmıştır." (Durna 2009: 14)

Bu durum bize garip gelebilir, ama burada unutulmaması gereken nokta Yahya Kemal'in Türk-Osmanlı medeniyetinin bir temsilcisi olmasının yanında Avrupai yaşam tarzını benimsemiş ve bilinçli olmasa da bu yaşam tarzını hayatıyla etrafına da benimsetmek istemiş bir şair olduğudur.

Mehmet Akif Ersoy, Yahya Kemal'den farklı olarak şiirlerinde topluma toplumun içinden/toplumun doğal bir ferdi olarak bakar. Mehmet Akif'in şiirlerine geçmeden önce konuyla alakalı olarak Ebubekir Eroğlu'nun görüşlerini aktarmak istiyoruz:

"Mehmet Akif'in atak bir dille ortaya çıkan diyalogları, kolektif duyumda meydana gelen çatışmaların etkili bir yansımasıdır. Bu sıralarda iki kültür dünyası arasında sıkışan insanımızda bireysel çatışma ortaya çıkmıştı. Ancak kültürümüzün verdiği terbiye, bunu telaffuz etmeye engel oluyor ve çatışma bir iç-ağrısına dönüşüyordu. ***Akif, bu iç-ağrısını, dışarıdan ya da ortadan biri olarak değil, 'bizden' biri olarak açığa vurdu.*** *(...) Akif'in 'endişesi' sosyal yapıdaki çözülme karşısında acıya bulanır ve somutlaşmış plandaki konularla birleşir. (...)"* (Eroğlu 2005: 25)[1]

Mehmet Akif'in sadece birinci *Safahat*'taki şiirlerine bakmak bile onun ne kadar toplumun içinden biri olduğunu bize gösterir. Şiirleri insan manzaraları ile doludur: "Hasta" (s. 9)[2], "Küfe" (s.19), "Seyfi Baba" (s. 60), "Kör Neyzen" (s. 68) gibi şiirleri buna örnektir. "Meyhâne" şiirinde geçen,

"Canım sıkıldı dün akşam, sokak sokak gezdim;
Sonunda bir yere saptım ki, önce bilmezdim.
Bitince bir sıra ev, sonra bir de vîrâne,
Dikildi karşıma bir han kılıklı meyhâne." (s. 32-33)

mısraları ve "Seyfi Baba" şiirinde geçen,

[1] Vurgulama bana ait C.Ş.

[2] *Safahat*'tan vereceğimiz parantez içindeki sayfa numaraları (Ersoy 2006)'dandır.

"Sopa sağ elde, kırık camlı fener sol elde;
Boşanan yağmur iliklerde, çamur ta belde.
Hani, çoktan gömülen kaldırımın, hortlayarak,
'Gel!' diyen taşları kurtarmasa, insan batacak.
Saksağanlar gibi sektikçe birinden birine,
Boğuyordum müteffevâyı bütün âferine.
Sormayın derdimi, bitmez mi o taşlar, giderek,
Düştü artık bize göllerde pekâlâ yüzmek!
Yakamozlar saçarak her tarafından fenerim,
Çifte sandal, yüzüyorduk, o yüzer, ben yüzerim!
Çok mu yüzdük, bilemem, toprağı bulduk neyse;
Fenerim başladı etrâfını tek tük hisse." (s. 60)

gibi mısraları İstanbul'un sokak manzaralarını oluşturur ve Akif'in Yahya Kemal gibi şehre tepeden değil, içinden bizzat yaşayarak baktığını gösterir. Akif, halktan biri olmayı seçkinci bir zihniyet amacıyla benimsemez, o halka yaklaşımında doğaldır:

"Akif'in şiirinde konular, karakterler, tasvirler hep yerlidir, bize hastır. O, bize has olanı aramış, bulmuş ve eserlerine malzeme yapmıştır. Onun şiirlerinde buram buram bizim insanımız, bizim problemlerimiz, bizim dertlerimiz, bizim inançlarımız, bizim karakterlerimiz, bizim tarihimiz, bizim örf ve âdetlerimiz; kısacası bütün yönlerimizle biz vardır." (Bağcı 2006: 41-42)

Son yorumumuzu yapmadan önce Prof. Dr. Mehmet Kaplan'ın önemli görüşlerini de aktarmak istiyoruz:

"Türk edebiyatında onun kadar içinde yaşadığı devri bütün teferruatı ile gören ve gösteren başka bir şair yoktur, denilebilir. Safahat, âdeta, muayyen bir nokta-i nazardan tasvir edilen bir manzum romana benzer: Sokak, ev, kulübe, saray, meyhâne, câmi, köy, şehir, fakir, zengin, dindar, dinsiz, cılız, pehlivan, korkak, kahraman, halk, yüksek tabaka, münevver, câhil, yerli, yabancı, Avrupa, Asya, ticaret, siyaset, harp, sulh, şehircilik, köycülük, mâzî, hâlihâzır, hayâl, hakikat, hemen hemen her şey Akif'in duyuş ve görüş sahnesine girer. Ve o bunları yalnız şiirin değil, edebiyatın bütün ifade vasıtalarıyla anlatır. (...) Bu suretle Akif, şiirin hududunu nesir kadar, edebiyat kadar genişletir; hattâ edebiyatı da aşar, onu hayatın ta kendisi yapar." (Kaplan 2005: 174)

Yazımızda Yahya Kemal ve Mehmet Akif'in topluma bakış noktalarını değerlendirmeye çalıştık. Yahya Kemal'in dışarıdan/yukarıdan, Mehmet Akif'in ise içerinden baktığını gördük. Bu tespitteki amacımız, iki şairimizden birisinin daha çok ya da daha az millî olduğu değildi, sadece onları daha iyi anlamak için durdukları yeri belirlemek istedik. Aradaki ayrımın yaşam ve düşünce tarzlarındaki farklardan kaynaklandığı kadar şiir anlayışlarından da kaynaklandığını unutmamamız gerekir. Yahya Kemal daha lirik bir şiir yazmaya çalışırken, Mehmet Akif ise daha epik bir şiir yazma uğraşısı içinde olmuştur.

Kaynaklar:

Bağcı, Rıza (2006), "Mehmet Akif'in Şairliği", *Medeniyet Buhranı Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar*, İstanbul: Kaynak Yayınları.

Beyatlı, Yahya Kemal (2005), *Kendi Gök Kubbemiz*, İstanbul: YKY.

Çetin, Nurullah (2008), *Milletleşme Sürecimizde Yahya Kemal Aydınlanması*, Ankara: Öncü Kitap.

Durna, Tezcan (2009), *Kemalist Modernleşme ve Seçkincilik - Peyami Safa ve Falih Rıfkı Atay'da Halkın İnşası*, Ankara: Dipnot Yayınları.

Erdoğan, Mehmet (1997), "Şairlerimiz Kahramandır", *Sübjektif Yazılar*, İstanbul: Dergâh Yayınları.

Eroğlu, Ebubekir (2005), *Modern Türk Şiirinin Doğası*, İstanbul: YKY.

Ersoy, Mehmet Akif (2006), *Safahat*, hazırlayan: M. Ertuğrul Düzdağ, İstanbul: Çağrı Yayınları.

Kaplan, Mehmet (2005), *Şiir Tahlilleri-1*, İstanbul: Dergâh Yayınları.

Oktay, Ahmet (1993), *Cumhuriyet Dönemi Edebiyatı*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Öğün, Süleyman Seyfi (2008), "Şehre Tepeden Bakan Adam: Yahya Kemal", *Hayal Şiir - Yahya Kemal Beyatlı Üzerine Makaleler*, Hazırlayan: Alphan Akgül, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Uysal, Sermet Sami (2004), *Her Yönüyle Yahya Kemal*, İstanbul: Toroslu Kitaplığı.

Yavuz, Hilmi (2005), "Yahya Kemal ve Mehmet Akif", *Yazın, Dil ve Sanat*, İstanbul: Boyut Kitapları.